

DOI: 10.34015/2523-4552.2025.3.19
УДК 347.962.6

*Колесніков А. П.,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права та
конституціоналізму
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: 0000-0003-3064-4133*

ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОЇ СИСТЕМИ У КОНТРОЛІ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Актуальність дослідження зумовлена об'єктивною необхідністю забезпечення ефективного судового контролю за дотриманням процесуальних строків під час досудового розслідування як ключового елементу дотримання конституційних гарантій права на справедливий суд та розумні строки кримінального провадження. В умовах реформування кримінальної юстиції України особливої гостроти набувають питання оптимізації механізмів судового контролю, спрямованих на запобігання необґрунтованому затягуванню досудового розслідування та порушенню прав учасників кримінального провадження. Слід зазначити, що проблематика судового контролю за строками досудового розслідування набуває особливого значення в контексті практики Європейського суду з прав людини, який неодноразово констатував порушення Україною статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у частині дотримання розумних строків розгляду справ.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі ефективності судової системи України у контролі за дотриманням процесуальних строків під час досудового розслідування, виявленні основних проблем функціонування судової влади у цій сфері та обґрунтуванні пропозицій щодо вдосконалення судоустрою і механізмів судового контролю. Відповідно до поставленої мети, дослідження спрямоване на з'ясування сутності правових механізмів забезпечення розумних строків кримінального провадження.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України, порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду організації судового контролю за процесуальними строками, дослідження практики Європейського суду з прав людини щодо дотримання розумних строків кримінального провадження, а також системний підхід до вивчення функціонування судової системи як цілісного механізму забезпечення прав людини. Варто підтримати думку про те, що ефективність застосування методологічного інструментарію безпосередньо залежить від комплексності підходу до дослідження правових явищ.

Результати дослідження свідчать про наявність суттєвих недоліків у механізмі судового контролю за дотриманням процесуальних строків. Виявлено проблеми недосконалості процедур оскарження недотримання розумних строків, відсутності чітких критеріїв визначення розумності строків у конкретних ситуаціях, обмеженості повноважень слідчого судді для забезпечення дотримання процесуальних строків. На жаль, слід констатувати, що ці недоліки негативно впливають на забезпечення конституційних гарантій учасників кримінального провадження. Проаналізовано зарубіжний досвід організації судового контролю, який демонструє різноманітність підходів та ефективність використання дискреційних повноважень суду у встановленні та контролі за дотриманням строків.

Ефективність судової системи у контролі за дотриманням процесуальних строків є ключовою умовою забезпечення конституційних гарантій права на справедливий суд. Отже, ключовими напрямками реформування мають стати: розширення повноважень слідчого судді, удосконалення процедур оскарження, впровадження сучасних інформаційних технологій та посилення відповідальності за порушення строків. Зауважимо, що реформування судової системи потребує системного підходу, що включає як законодавчі зміни, так і організаційні заходи з адаптації суду до європейських стандартів правосуддя. Вбачається, що впровадження запропонованих заходів є необхідною умовою підвищення ефективності функціонування судової системи України.

Ключові слова: *судовий контроль, бездіяльність прокурора, досудове розслідування, суд, судова влада, судустрій, слідчий суддя, апеляційне оскарження.*

Постановка проблеми. Забезпечення ефективного судового контролю за дотриманням процесуальних строків під час досудового розслідування є одним із ключових елементів дотримання конституційних гарантій права на справедливий суд та розумні строки кримінального провадження. В умовах реформування кримінальної юстиції України особливої актуальності набувають питання оптимізації механізмів судового контролю, спрямованих на запобігання необґрунтованому затягуванню досудового розслідування та порушенню прав учасників кримінального провадження [1].

Слід зазначити, що проблема суду за строками досудового розслідування набуває

особливого значення в контексті усталеної практики Європейського суду з прав людини, який неодноразово констатував системні порушення Україною статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у частині дотримання розумних строків розгляду кримінальних справ [2]. Відповідно, ця проблематика потребує комплексного наукового дослідження та пошуку ефективних правових механізмів її розв'язання.

У сучасних умовах розбудови правової держави та активізації євроінтеграційних процесів в Україні особливого значення набуває системне вдосконалення судової системи як ключового елементу конституційної системи стримувань і проти-

ваг. Судова влада, будучи незалежною гілкою державної влади, відіграє провідну роль у забезпеченні принципу верховенства права та ефективному захисті конституційних прав і свобод громадян. Зауважимо, що ефективність функціонування судової системи безпосередньо впливає на якість правосуддя та дотримання основоположних процесуальних гарантій, включаючи забезпечення розумних строків судового розгляду. Отже, удосконалення механізмів судового контролю є об'єктивною необхідністю сучасного етапу розвитку української державності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ефективності судової системи у контролі за дотриманням процесуальних строків досліджувалася багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Значний внесок у розробку теоретичних засад судового контролю внесли праці О. С. Юніна (2022), який досліджував роль судового контролю [3]. К. Музичук (2024) приділила увагу принципам кримінального провадження, включаючи принцип розумних строків [4]. В. І. Теремецький (2010) досліджував право особи на апеляційне оскарження вироку та процесуальний порядок його реалізації [5]. Питання апеляційного оскарження рішень слідчого судді ґрунтовно досліджені у монографії М. Є. Савенка [6]. Автор проаналізував проблеми чинного правового регулювання процедури оскарження та запропонував шляхи їх вирішення. Уваги заслуговують дослідження О. В. Лепея та О. О. Вакулика (2017) щодо предмета оскарження під час досудового розслідування [7].

Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених про-

блематиці судового контролю, у сучасній юридичній літературі недостатньо уваги приділяється комплексному системному аналізу ролі судової системи як цілісного організаційно-правового механізму контролю за дотриманням процесуальних строків. Зазначимо, що потребують додаткового наукового дослідження питання ефективної взаємодії різних ланок судової системи у забезпеченні дієвого контролю, а також безпосереднього впливу особливостей судоустрою на якість такого контролю. Саме системний підхід до вивчення зазначених питань дозволить виявити найбільш проблемні аспекти функціонування судової системи у цій сфері.

Крім того, недостатньо вивченими залишаються актуальні проблеми адаптації судової системи України до європейських стандартів у сфері забезпечення розумних строків кримінального провадження, а також практичні можливості впровадження сучасних інформаційних технологій для підвищення ефективності судового контролю. Зауважимо, що ці питання набувають особливої актуальності в контексті євроінтеграційних процесів та необхідності приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів правосуддя. Отже, комплексне дослідження зазначених проблем є об'єктивною необхідністю сучасного етапу розвитку вітчизняної правової науки.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз ефективності судової системи України у контролі за дотриманням процесуальних строків під час досудового розслідування, виявлення основних проблем функціонування судової

влади у цій сфері та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення судоустрою і механізмів судового контролю.

Виклад основного матеріалу.

Судовий контроль у кримінальному провадженні являє собою діяльність слідчого судді щодо перевірки законності та обґрунтованості рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування та прокуратури, спрямовану на забезпечення прав і свобод особи під час кримінального провадження. Одним із важливих напрямків такого контролю є нагляд за дотриманням процесуальних строків, передбачених КПК України.

Судоустрій України, визначений Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [8], передбачає чітку систему судових інстанцій та розподіл повноважень між ними. Слідчі судді, які здійснюють судовий контроль на стадії досудового розслідування, є невід'ємною частиною цієї системи та функціонують у межах місцевих загальних судів. Їх діяльність спрямована на забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та захистом прав особи, що є основоположним принципом сучасного правосуддя.

Згідно зі статтею 28 КПК України, під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень [9]. Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (у частині строків розгляду питань,

віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд.

Водночас реалізація принципу розумності строків стикається з низкою практичних проблем. Як слушно зазначають П. В. Жовтан та А. А. Капіца, строки кримінального провадження зумовлюють компоненти швидкості досудового розслідування, але разом із цим є частково об'єктивною часовою категорією, яка перебуває у взаємозв'язку із оціночними поняттями [1].

Важливого значення у цьому контексті набуває розуміння того, що швидкість розслідування перебуває у взаємозв'язку з оціночними поняттями, такими як «розумний строк» та «достатність часу» для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень відповідно до положень ст. 28 КПК України. При цьому забезпечення виконання вимог законодавства щодо додержання розумних строків безпосередньо залежить від складності кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для забезпечення належної якості досудового розслідування.

Еволюція інституту судового контролю в українському кримінальному процесі пройшла декілька етапів розвитку. Під час дії КПК 1960 року функції судового контролю на стадії досудового розслідування були значно обмеженими та зосереджувались переважно на санкціонуванні арештів та обшуків [7]. Така модель не відповідала сучасним стандартам забезпечення

прав людини та не забезпечувала ефективного контролю за дотриманням процесуальних строків.

Кардинальні зміни відбулися з прийняттям КПК України 2012 року, який запровадив інститут слідчого судді та суттєво розширив сферу судового контролю. Однак, практика застосування нових норм виявила низку проблем, пов'язаних з недосконалістю механізмів реалізації судового контролю, зокрема у сфері контролю за дотриманням строків [6].

Роль судів у забезпеченні дотримання процесуальних строків не обмежується виключно формальним контролем за їх додержанням, але включає активну участь у формуванні усталеної судової практики застосування правових норм про розумні строки кримінального провадження. Слід зазначити, що суди, як носії судової влади та суб'єкти правозастосовної діяльності, мають не лише констатувати факти порушення процесуальних строків, але й активно сприяти їх попередженню через вироблення єдиних науково обґрунтованих підходів до тлумачення змісту поняття «розумні строки» та формування чітких правових критеріїв їх оцінки у конкретних процесуальних ситуаціях.

Аналіз чинного законодавства свідчить про наявність суттєвих недоліків у механізмі судового контролю за дотриманням процесуальних строків. Зокрема, стаття 308 КПК України встановлює порядок оскарження недотримання розумних строків під час досудового розслідування, однак цей механізм не можна визнати достатньо ефективним.

Особливої проблематичності набуває питання оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого та про-

курора у контексті предмета оскарження, визначеного у частині 1 статті 303 КПК України. Як слушно відмічають О. В. Лепей та О. О. Вакулик, необхідно виключити із цього закону положення про оскарження повідомлення про підозру, оскільки це може призвести до порушення засади презумпції невинуватості [7].

Додатковою проблемою є відсутність чітких критеріїв визначення розумності строків у конкретних ситуаціях. Частина 2 статті 308 КПК України встановлює порядок розгляду скарги на порушення розумних строків, проте процедура на перший погляд є простою, але вона не передбачає механізму, який би справді відновлював право вказаних у ч. 1 ст. 308 КПК України осіб на оскарження розумності строків провадження.

Окремої уваги заслуговує проблема відсутності у слідчого судді достатніх владних повноважень для забезпечення ефективного дотримання процесуальних строків під час досудового розслідування. Слід зазначити, що на відміну від багатьох європейських країн, де судді мають широкі дискреційні повноваження у встановленні строків та здійсненні контролю за їх дотриманням, українське кримінальне процесуальне законодавство обмежує можливості слідчого судді переважно констатацією фактів порушень без надання дієвих правових механізмів їх усунення.

Вивчення зарубіжного досвіду організації судових систем свідчить про різноманітність підходів до організації ефективного судового контролю за дотриманням процесуальних строків. Варто підтримати думку про те, що у країнах англо-

саксонської правової системи значна роль відводиться дискреційним повноваженням суду у встановленні та контролі за дотриманням строків [10]. Зауважимо, що у Великій Британії суди мають право встановлювати конкретні строки для виконання процесуальних дій та застосовувати ефективні правові санкції у разі їх порушення.

У країнах континентальної Європи поширеними є моделі, де контроль за строками здійснюється спеціалізованими суддями або прокурорами з широкими повноваженнями. Наприклад, у Франції слідчий суддя має право встановлювати строки проведення слідчих дій та контролювати їх виконання. У Німеччині функції контролю за строками покладено на прокуратуру, яка наділена широкими повноваженнями з управління досудовим розслідуванням [11].

Особливий інтерес представляє досвід Польщі, де після реформи кримінального процесу було запроваджено систему жорсткого контролю за дотриманням строків досудового розслідування з можливістю притягнення до дисциплінарної відповідальності посадових осіб, винних у їх порушенні [12]. Такий підхід дозволив суттєво скоротити тривалість досудового розслідування та підвищити ефективність кримінального судочинства.

Важливим елементом системи судового контролю є можливість апеляційного оскарження ухвал слідчого судді. М. Є. Савенко обґрунтовано зазначає, що апеляційне оскарження судових рішень є комплексним, багатоаспектним процесуальним феноменом, який виступає гарантією права на судовий захист та

однією із засад судочинства. При цьому автор зазначає, що чинне правове регулювання процедури апеляційного оскарження та перегляду ухвал слідчого судді не можна визнати досконалим. Установлюючи обмеження права на апеляційне оскарження, законодавець в окремих випадках допускає непропорційність між поставленою метою та вжитими для її досягнення заходами, що призводить до порушення сутнісного змісту фундаментального права кожного на справедливий суд [6].

Особливу увагу у цьому контексті заслуговує питання оскарження ухвал слідчого судді щодо продовження строків досудового розслідування. Доцільно передбачити нормативне закріплення у кримінальному процесі України окремого порядку оскарження і перегляду проміжних судових рішень, включаючи й рішення слідчого судді. Така пропозиція видається особливо актуальною з огляду на важливість своєчасної перевірки законності та обґрунтованості рішень про продовження строків розслідування.

Проблемою є також обмежений перелік ухвал слідчого судді, що підлягають негайному апеляційному оскарженню. Згідно з чинним законодавством, більшість ухвал слідчого судді можуть бути оскаржені лише разом з обвинувальним актом, що фактично позбавляє учасників провадження можливості оперативного захисту своїх прав.

Аналіз європейських стандартів судового контролю свідчить про необхідність забезпечення ефективних засобів правового захисту у разі порушення розумних строків кримінального провадження. ЄСПЛ у справі «Кудла проти Польщі» сфор-

мулював принцип, згідно з яким національний суд зобов'язаний гарантувати введення окремої судової процедури, яка стане ефективним засобом правового захисту у разі подання скарги на тривалий розгляд справи [1].

Важливість дотримання розумних строків підкреслюється і в рішенні ЄСПЛ у справі «Vergelskyu v. Ukraine», де зазначено, що розумність тривалості провадження має оцінюватися у світлі конкретних обставин справи та з урахуванням таких критеріїв, як складність справи, поведінка заявника та відповідних органів [1].

У справі «Меріт проти України» ЄСПЛ нагадав, що стаття 13 Конвенції гарантує ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі в разі порушення положень ст. 6 Конвенції щодо розгляду справи упродовж розумного строку. Засіб є «ефективним», якщо він може бути використаний або для прискорення винесення судом рішення у справі, або для забезпечення заявника відповідним відшкодуванням за затримку, яка вже допущена [13].

Сучасні тенденції розвитку судових систем передбачають широке використання інноваційних інформаційних технологій для підвищення ефективності судового контролю за процесуальними строками. Впровадження електронних систем управління справами дозволяє автоматизувати контроль за дотриманням процесуальних строків та своєчасно сигналізувати про можливі порушення встановлених термінів.

Перспективним напрямком є створення автоматизованої системи моніторингу строків досудового роз-

слідування, яка б дозволила слідчому судді в режимі реального часу отримувати інформацію про стан дотримання строків у конкретних провадженнях. Така система могла б включати механізми автоматичного нагадування про наближення граничних строків та генерування повідомлень про їх порушення.

Висновки. Ефективність функціонування судової системи у контролі за дотриманням процесуальних строків під час досудового розслідування є ключовою умовою забезпечення конституційних гарантій права на справедливий суд. Отже, функціонування судової влади як незалежної гілки державної влади безпосередньо впливає на якість такого контролю та дотримання принципу верховенства права у кримінальному судочинстві.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної судової практики свідчить про об'єктивну необхідність комплексного реформування судової системи у сфері контролю за процесуальними строками. Слід констатувати, що ключовими напрямками такого реформування мають стати: розширення владних повноважень слідчого судді, удосконалення процедур оскарження, впровадження сучасних інформаційних технологій та посилення юридичної відповідальності за порушення строків.

Особливого значення набуває об'єктивна необхідність забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та захистом основоположних прав особи. Система судового контролю повинна не лише забезпечувати дотримання формальних строків, але й гарантувати належну якість досудового розслідування та повноту з'ясування всіх обставин справи.

Зауважимо, що реформування судової системи України в напрямку посилення її ролі у контролі за строками кримінального провадження потребує системного науково обґрунтованого підходу, що включає як фундаментальні законодавчі зміни, так і організаційно-правові заходи. Отже, судоустрій має бути адаптований до сучасних викликів цифрової епохи та європейських стандартів правосуддя, що дозволить судовій владі більш ефективно виконувати свої конституційні функції у сфері

захисту прав людини та забезпечення верховенства права.

Вбачається, що тільки комплексний підхід до реформування судової системи дозволить забезпечити належний рівень захисту прав особи та ефективність кримінального судочинства в цілому. При цьому важливо враховувати міжнародний досвід та стандарти, адаптуючи їх до специфіки національної правової системи та особливостей функціонування судової влади в Україні.

Список використаних джерел

1. Жовтан П. В., Капіца А. А. Оскарження розумних строків під час досудового розслідування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 181–185.
2. Вергельський проти України : Рішення Європейського суду з прав людини від 12 березня 2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_460#Text (дата звернення: 03.09.2025).
3. Юнін О. Процесуальні засоби забезпечення ефективності правосуддя в соціальних спорах (судовий контроль, виконання рішення суду). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 15–21. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-1-15-21 (дата звернення: 03.09.2025).
4. Музичук К. Принципи досудового розслідування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану: II Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Хмельницький, 14 березня 2024 року)* С. 358–361.
5. Теремецький В. І. Право особи на апеляційне оскарження вироку та процесуальний порядок його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2010. 20 с.
6. Савенко М. Є. Апеляційне оскарження та перегляд ухвал слідчого судді, постановлених під час досудового розслідування : монографія. Харків : Право, 2021. 256 с.
7. Лепей О. В., Вакулик О. О. Деякі аспекти предмета оскарження під час досудового розслідування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Том 3. С. 190–193.
8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 03.09.2025).
9. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 03.09.2025).
10. Коваль В. М. Апеляційні суди в Україні: становлення і розвиток : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Одеса, 2004. 20 с.
11. Костюченко О. Ю. Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 20 с.

12. Бобечко Н. Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 36 с.

13. Меріт проти України : Рішення Європейського суду з прав людини від 30 березня 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_214#Text (дата звернення: 03.09.2025).

Kolesnikov Andrii, Doctor of Law, Associate Professor at the Department of Legal Theory and Constitutionalism, West Ukrainian National University

Effectiveness of the Judicial System in Controlling Compliance with Procedural Deadlines During Pre-trial Investigation

The relevance of the research is determined by the objective necessity of ensuring effective judicial control over compliance with procedural time limits during pre-trial investigation as a key element of observing constitutional guarantees of the right to a fair trial and reasonable time frames for criminal proceedings. In the context of reforming Ukraine's criminal justice system, issues of optimizing judicial control mechanisms aimed at preventing unjustified delays in pre-trial investigation and violations of the rights of participants in criminal proceedings become particularly acute. It should be noted that the issue of judicial control over pre-trial investigation time limits gains special significance in the context of the European Court of Human Rights practice, which has repeatedly found Ukraine in violation of Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms regarding compliance with reasonable time limits for case consideration.

The purpose of the research lies in a comprehensive analysis of the effectiveness of Ukraine's judicial system in controlling compliance with procedural time limits during pre-trial investigation, identifying main problems in the functioning of the judiciary in this sphere, and substantiating proposals for improving the judicial system and judicial control mechanisms. In accordance with the stated purpose, the research aims to clarify the essence of legal mechanisms for ensuring reasonable time frames for criminal proceedings.

The methodological foundation of the research consists of general scientific and special methods of cognition, particularly analysis of current criminal procedural legislation of Ukraine, comparative legal analysis of foreign experience in organizing judicial control over procedural time limits, study of European Court of Human Rights practice regarding compliance with reasonable time frames for criminal proceedings, as well as a systematic approach to studying the functioning of the judicial system as an integral mechanism for ensuring human rights. It is worth supporting the view that the effectiveness of applying methodological tools directly depends on the comprehensiveness of the approach to studying legal phenomena.

Research results indicate the presence of significant deficiencies in the mechanism of judicial control over compliance with procedural time limits. Problems have been identified regarding imperfect procedures for appealing non-

compliance with reasonable time limits, absence of clear criteria for determining reasonableness of time limits in specific situations, and limited powers of investigating judges to ensure compliance with procedural time limits. Unfortunately, it must be stated that these deficiencies negatively affect the provision of constitutional guarantees for participants in criminal proceedings. Foreign experience in organizing judicial control has been analyzed, which demonstrates the diversity of approaches and effectiveness of using courts' discretionary powers in establishing and controlling compliance with time limits.

Conclusions. The effectiveness of the judicial system in controlling compliance with procedural time limits is a key condition for ensuring constitutional guarantees of the right to a fair trial. Therefore, key reform directions should include: expanding the powers of investigating judges, improving appeal procedures, implementing modern information technologies, and strengthening responsibility for time limit violations. It should be noted that judicial system reform requires a systematic approach that includes both legislative changes and organizational measures for adapting the judicial system to European justice standards. It is evident that implementing the proposed measures is a necessary condition for improving the effectiveness of Ukraine's judicial system functioning.

Keywords: *judicial control, prosecutor's inaction, pre-trial investigation, court, judicial power, judicial system, investigating judge, appellate appeal.*